

AHİLİK KURUMUNUN KUR'AN VE SÜNNETTEKİ TEMELLERİ

Dr. Öğr. Üyesi H. Ahmet Sezikli

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.3352089>

ÖZET

Ahîlik, Hz. Ali'ye kadar ulaşan iyilik yapma, fedakârlıkta bulunma, başkalarına karşılık beklemeden yardım etme, insanları sevmeye, hoşgörülü olma, nefesine söz geçirme davranışlarının günlük hayata ve çalışma ortamına taşınması anlamlarında kullanılan fütüvvet kavramının devamı niteliğindedir. Fütüvveti besleyen ana damar, tasavvufî ahlak anlayışıdır. Tasavvuf düşünce sisteminin çarşıda, pazarda, iş yerinde, evde hatta vatan savunmasında bir karşılığı varsa bunun hayata geçirilmesi ve uygulama alanı bulması Ahîlik kurumu ile gerçeklik bulmuştur. Bu çalışma Ahîlik kurumunun toplumdaki izlerini sürmek için hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahîlik, Sûfizm, Fütüvvet, Türk İslam Locası

The Basis of Âhî Order in The Quran and Sunnah

ABSTRACT

Âhî Order can be regarded as the continuation of the concept of "Fütüvvet"(Futuwwa); "Turkish-Islamic Guild", reaching up to Hazrat Ali (May God be pleased) that is basically transporting behaviours such as; doing goodness, making sacrifices, helping others with no expectation, loving people, being tolerant, having a life of self-denial, into daily life and working area. The main vessel supplying the Futuwwa is the mystical moral sentiment. Should the system of "Sûfism" has a reflection at living space, in the shopping areas, working areas and even in the battlefield for the defence of the homeland, it has been implemented with the understanding of Âhî traditions and institutions. This study traces the elements of Âhî institution in society.

Keywords: Turkish-Islamic Guild, Futuwwa, Sûfism, Ahî Order

GİRİŞ

XIII. Yüzyılın başlarında önce Abbasi halifesi Nasır Lidinillah, daha sonra da Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus, bu kurumların halk üzerindeki olumlu etkilerinden yararlanmak üzere kuruma devlet desteği vermişlerdir. Fütüvvetin Türkiye coğrafyasındaki adı Ahîliktir. Ahîliği teşkilatlı bir konuma getiren kişi ise Ahî Evran'dır. Hem Selçuklular, hem de Osmanlılar döneminde, devletin sosyal ve ekonomik dinamiklerini dini hükümler doğrultusunda yöneten sosyal bir kurum olarak varlığını uzun yüzyıllar sürdürmüş, devletin zaafa düştüğü durumlarda ise devleti ayakta tutacak tedbirleri almaktan geri kalmamıştır. Devletin adalet, hakkaniyet, emniyet ve iktisadiyyat konularında Kur'an ve sünnet ilkelerinden taviz verilmemesi hususunda hep destek olurken haksızlıklara ve dini uygulamaların dışına çıkmalarda da uyarı ve ikaz görevini yerine getirmeye çalışmıştır.

H. Ahmet SEZİKLİ

Ahlik, İslâmiyet'le birlikte gelişen "Fütüvvet" anlayışının Türk illerinde ahlakî ve iktisadi bir müessese olarak yeniden teşkilatlanmış bir sosyal kurumdur.¹ Bu tanımlamaya göre Fütüvvet nedir? Sorusunu sormak gerekecektir.

Genç ve yiğit anlamına gelen bu terim, kahramanlık, cömertlik, dürüstlük gibi manaları ifade eder. Her türlü iç ve dış düşmanların oyunları hile ve hud'aları karşısında metin olmak, yani dimdik ayakta durabilmek fütüvvetin bir başka anlamıdır. Cömert olmak, kendisinden önce kardeşini, başkalarını düşünmek de fütüvvetin anlamlarındandır.² Onun için bütün bu özellikleri şahsında toplayan Hz. Ali (ra) için "Lâ Fetâ İllâ Ali, Lâ Seyfe İllâ Zülfikâr"³ denilmiştir. Yani fütüvvet sahibi birini arıyorsanız o Hz. Ali'dir. Düşmanlara karşı zaferin adı da onun kılıcı Zülfikâr'dır. Çünkü Hz. Ali'de Âdem (as)' a verilen ilimler ve özür dileme, Şit (as)'a verilen incelik ve nezaket, İdris (as)'a verilen yüce makamlar, Nuh (as)'a verilen iyilik ve kurtuluş reçetesi, İbrahim (as)'a verilen cömertlik, ikram, vefa, İsmail (as)'a verilen dürüstlük, cesaret ve ihlas, Davut (as)'a verilen ülkeler yönetme yeteneği ve cömertlik, İsa (as)'a verilen zühd hayatı ona verilmişti. Zekeriya (as)'ın şahadetini o da tattı, Yahya (as)'ın günahsızlığı, tertemizliği ona da verilmişti. O, Hz. Muhammed gibi çok merhametliydi. Hz. Ebu Bekir gibi hamiyetli idi. Hz. Ömer gibi adaletli, Osman gibi hayâlî zâtında ise bilgili idi. Allah Resulü Hz. Muhammed Kim bu güzel yetenekleri görmek isterse Hz. Ali'ye baksın demişti Hz. Ali Biyografisi ile ilgili eserlerde bu husus sıkça dile getirilir.⁴ İşte fütüvvet Hz. Ali'de topluca birikmiş bulunan gençlik, yiğitlik, kahramanlık, dürüstlük, nezâket, güzel söz söyleme ve konuşma, üstün yöneticilik yeteneği, günahlara karşı çok titiz davranma özelliklerini içine almaktadır.

Bu anlamlar içinde fütüvvet, toplum içindeki çalışmalarımızda ve davranışlarımızda iyilik yapma, fedakârlıkta bulunma, başkalarına karşılık beklemeden yardım etme, insanları sevme, hoş görülme olma, kendi nefsine söz geçirme, cesaret ve mertlik gösterme gibi güzel davranışlarımızın adı olmuştur.⁵

Hz. Ali, fütüvvet erkânı dördtür, der: 1. Kudretli iken affetmek 2. Hiddetli iken hilmiyet göstermek 3. Düşmana karşı hayırhahlık etmek 4. İhtiyacın varken başkasını nefsine tercih etmek.⁶

Bu güzel hasletler İslam toplumlarında gelişip yaşasın diye ecdadımız tarafından kurumsallaştırma yoluna gidilmiş bunda da büyük başarı sağlanmıştır. Özellikle şu hususu önemle belirtelim ki İslamiyet'in Türk coğrafyalarında yayılıp neşvünema bulmaya başladığı dönemde önce Irak ve Horasan'da daha sonra da bütün Türk coğrafyasında fütüvvet anlayışının yayılmasına büyük önem verilmiştir. Bu kurumsallaşmada etkili olan iki önemli husus dikkatimizi çekmektedir. Bunlardan birincisi Türk coğrafyalarındaki üretime ve üretilen malların pazarlanmasına yönelik

¹ Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı*, C.I, s. 555, İst, 1997.

² Kur'an-ı Kerim'de bu anlamları içine alan başlıca ayetler, Nisa 4/25, iffetli inançlı hanımlar; Yusuf:12/30 Hz Yusuf'u niteleyen genç ve dürüst, 12/36 gençler, 12/62 gençler; Kehf 18/10 gençler, inançlı ve ihlaslı gençler, 18/13 inançlı gençler, 18/60-62 Çalışkan gençler; Enbiya 21/60 Hz. İbrahim'i niteleyen genç, muhakeme sahibi, öz güvenli genç.

³ Süyûtî, *Câmi'u'l Ehâdis* C.XXXII. s.22; Aclûnî, *Keşfü'l Hafâ*, C.II s.363, Beyrut 1988.

⁴ Çelebioğlu Âmil, *Muhammediye*, C.II. s. 302, MEB. Yay. İst. 1996.

⁵ Uludağ, Süleyman, "Fütüvvet", *DİA*. CIII. S. 260.

⁶ Safer Baba, *Istilahat-ı Sofiyye fi Vatani'l Asliyye Tasavvuf Terimleri*, s. 75, İst. 1998

yoğun faaliyetler, ikincisi ise tasavvuf kültürüdür. İslamiyet'in ilk yıllarından itibaren genel olarak Müslümanların, özel olarak da Türklerin donanımlı kurumsal bir teşkilata dönüştürdüğü fütüvvet düşüncesi Türk aydınları tarafından manevi güzelliklere maddi insanın gerçekleştirilmesiyle ulaşılabileceği hususunu düşünmüşler, Tasavvuf'un özellikle ahlak eğitimi anlayışını iş hayatlarına taşımışlardır. Orta Asya'da fütüvvet adıyla yayılan bu iş ahlakı anlayışı Anadolu'ya da taşınmış, burada da daha güçlü bir örgütlenme düzeni ile AHÎLİK adını almıştır.⁷

FÜTÜVVET KURUMUNUN TARİHİ GELİŞİMİ:

Fütüvvetin bir müessese olarak ortaya çıkmasını özellikle "fütüvvet namer" başlangıç bölümlerinde anlatırken, ilk insan Hz. Âdem ile başladığını diğer peygamberlerle devam ettiğini belirtirler. Bu hususta Sülemî Fütüvvet namesinde şöyle der: " Fütüvvet davetine ilk koşan Âdem (as)' dır. Kabil fütüvvetten ayrılınca onu Habil kabullenmiş Şit, onun hakkını vererek uygulamıştır. İdris, onunla yüce makamlara çıktı Nuh, uzun inlemelerinden fütüvvetin yardımıyla felah buldu. Salih kötülüklerden kurtuldu İbrahim fütüvvet sayesinde putları yerle bir etti. İsmail fütüvvet duygusu Allah'a kurban olmak istedi. Lut inişi olmayan yüce makama onun sayesinde çıktı, Yakup fütüvvet sebeplerine yapıştı, Yusuf yolların en güzelinde fütüvvet sayesinde doğrulukla yürürdü. Fütüvvetle Muhammed Aleyhisselam'a "feth-i mübin" verildi, o da Ebu Bekir, Ömer ve Ali'yi fütüvvet emini yaptı.⁸ Peygamberimizin nübüvvetinden önce de fütüvvet kurumuna benzer gençler arasında kısmi bir müesseseleşmeden söz edilerek cahiliye döneminde zulme ve haksızlığa uğrayanların korunmaya çalışıldığından örnekler verilmekte "Hilfü'l Fudûl" kurumu buna örnek gösterilmektedir.⁹ Ancak fütüvvet kelimesinin İslam öncesi Arap toplumunda bir kurumlaşmayı değil, münferit kişilik özelliğini yansıttığı da ileri sürülür. Arap şiirindeki malzemedeki yola çıkarak cahiliye dönemindeki "fetâ" kavramını inceleyenler organik bir fütüvvet kurumunun varlığından söz edilemeyeceğini savunmaktadırlar.¹⁰ Fütüvvet Hicretin ikinci yılından itibaren artık tasavvufi bir çehre ile karşımıza çıkmaya başlar. Cüneyd-i Bağdâdi (ö.298/910) "Fütüvvet Suriye'de, fesâhat Irakta, dürüstlük Horasandadır"¹¹ diyerek tasavvuf kurumunda fütüvvetin yerini belirtmektedir. Fütüvvet ehli grupların sûfilikle temasının nasıl ve ne zaman gerçekleştiğinin tespitinde her iki kurumunda aynı yüz yılda kurumsallaşarak biri birinden etkilenmesine bağlanmaktadır. IX. Yüzyılda belirgin bir şekilde tarih sahnesine çıkan sûflik, toplumda belli bir nüfuz kazanmış olan fütüvvet teşkilatlarına belli bir ilgi duymuş, ona kendi doktrin yapısına göre muhteva kazandırmış görünmektedir. IX. yüzyılda sosyal bir yapılanma halinde gençler arası sosyal, ekonomik ve siyasal kurumlaşma dönemi yaşanır. Abbasîlerin son döneminde ise resmi bir devlet kurumu niteliği kazandığı görülür. Son aşamada ise esnaf tabakasıyla bütünleşerek bir sûfi kurum hüviyeti niteliği kazanmış olur.¹² Abbasî halifesi Nasır Lidinillah XIII. Yüzyılın ilk yıllarında (1194-1205)

⁷ Sivash, Abdullah: <http://yenidunya.derdisi.com/> fütüvvet ve Ahîlik Anlayışı

⁸ Sülemi, "Tasavvufta Fütüvvet", s. 22-23, Çev. Süleyman Ateş Ank. 1977.

⁹ Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi, Mekke Devri*, s. 93-94, İst. 1981; Gölpınarlı, A. "İslam ve Türk Kültüründe Fütüvvet Teşkilatı", İ.Ü. İktisat Fak. Mecmuası, C. 11, s. 247-250, İst.1950.

¹⁰ Uludağ, Süleyman, "Fütüvvet", *DİA*, C.13 s.260.

¹¹ Feridüddin Attar, *Tezkiretü'l Evliya*, s.457, Çev. S. Uludağ, İst. 1984.

¹² Ocak, Ahmet Yaşar, "Fütüvvet", *DİA*. C.XIII, s. 261. Ankara 1996.

H. Ahmet SEZİKLİ

Bağdat'ta fütüvvet elbisesi giyerek bu teşkilata bizzat katıldığını tarihler yazar. Yanına da meşhur sûfî Şihabüddin Sühreverdi'yi (h.539-632) alarak kurumun yapılanmasında ondan faydalanmıştır. Nasır'ın bu faaliyetleri Anadolu'da Ahîlik teşkilatının gelişip yayılmasında etkili olmuştur. Nitekim Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus'a Şehabeddin Sühreverdi'nin başkanlığında içinde Evhadüddin Kirmânî'nin de bulunduğu bir heyetle birlikte bir fütüvvet cihazı (hırka, şalvarı kâse) göndererek kendisinin teşkilata bizzat dâhil olmasını sağlamıştı¹³ Heyette bulunan Evhadüddin Kirmânî Ahîliğin piri ve şeyhi olan Ahî Evran'ın kayın pederi ve şeyhidir.

FÜTÜVVET ERKÂNI:

Fütüvvet ehli birbirlerini tanıyabilmek için özel kıyafetler giyerlerdi. Fütüvvet ehlinin özel kıyafeti şalvar ve hırkadır. Bu konuda Sühreverdi şöyle demektedir: "Tasavvuf kisvesi hırka, fütüvvet libası şalvardır. Şalvar hırkadan bir cüzdür. Nitekim fütüvvet de tarikattan bir cüz demektir."¹⁴

Fütüvvete giriş bir törenle gerçekleşir. Tören "Şed bağlama¹⁵, Şalvar giyme ve Şerbet içme" bölümlerinden oluşur. Ferdi fetâlîğe kabul etmeden önce fütüvvet ehlinin toplandığı odada fetâların ulusu, ayakta ve kibleye karşı durur, Eûzü besmele ile fütüvvet hutbesini okur. Hutbeden sonra Fetâ'ya şed bağlanarak şalvar giydirilir. Şed bağlama âdetinin Hz. Peygamberden kaldığı ve Kur'an'da "Gücüme güç kat onunla" ayetine dayandığı da ifade edilmektedir¹⁶ ki bu konu ile ilgili bilgiler fütüvvetnâmelerde ayrıntılı olarak yazılıdır. Fetâ'ya şed bağlandıktan sonra törene katılanlarla birlikte fütüvvet ehlinin şerbeti olan tuzlu suyu içerler. Bundan sonra fütüvvet teşkilatına giren kişi kendine bir "kardeş tutar" ki bu gelenek ensâr ile muhâcirlerin birbirlerini kardeş edinmelerinden kinayedir.

AHÎ EVRAN VE AHİLİK:

Asıl adı Şeyh Nasrüddin Mahmud Ahî Evran bin Abbas olup Ahî Evran adıyla tanınmıştır. Evran kelimesi Farsça 'da Acemler, kanatlı dört ayaklı ve yedi başlı bir mahlûk olan ejderha olarak algılasalar da kelime, güçlü kuvvetli, yiğit, gözü pek anlamında kullanılır.¹⁷ Aslında tarihi kişiliği bilinmesine rağmen, kişiliğine yakıştırılan birçok menkıbe ile anlatılır. Bugün İran sınırları içinde bulunan Azerbaycan'ın Hoy şehrinde 1175 tarihinde doğmuş olan bir Azeri Türkü'dür. Doksan üç yıl yaşadığı, büyük bir ihtimalle Türkmenlerin devrin Selçuklu Sultanına karşı başlattıkları Kırşehir isyanında 1261 yılında öldürüldüğü rivayet edilmektedir.¹⁸ İlk tahsilin Azerbaycan'da yapmış sonra Horasan'a giderek Fahrüddin er Râzi'den (1149-1210) dersler almıştır.

¹³ Ocak, *ağm.* S. 261.

¹⁴ Gölpinarlı A. Baki, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, İ.Ü. İktisat Fak. Mecmuası sayı 11, s. 38, İst. 1950.

¹⁵ Şed bağlama şekilleri muhtelif mânâlar ifâde eder. Şed bağlama şekillerinin ne anlama geldiği ve hangi hiyerarşiyi takip ettiği fütüvvetnâmelerde geniş ölçüde anlatılmaktadır Yolda sabit olmanın, teslimiyetin ve vefanın sembolü olan şed bağlama geleneği Hz. Musa'nın kendi kardeşi Harun hakkındaki duasında "Onunla benim gücümü pekiştir".(Kur'an,Taha: 20/31) ayetinde geçen "üşdüd" kelimesi delil olarak alınır.(Algar, Hamid, *DİA*, "Şed", C.38, s. 406.)

¹⁶ *Kuran*, Tâ-Hâ suresi, 20/31.

¹⁷ Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, İst 1996, s. 203.

¹⁸ Bayram Mikail, "Ahî Evran'ın Öldürülmesi ve Ölüm Tarihinin Tesbiti" İ.Ü. Ed. Fak. *Tarih Enstitüsü Dergisi Sayı 12*, İst. 1982,s. 534.

Horasan ve Maverâünnehir'de Yesevî dervişlerinden tasavvuf terbiyesini almış, daha sonra da Hac seyahati için memleketten ayrılarak seyahate çıktığı seyahat sırasında Kirman Selçuklularının hüküm sürdüğü bir bölgede doğan Evhadüddin Kirmâni (ö. 1231) ile tanışarak ona mürit olduğu bilinmektedir.¹⁹ Aynı zamanda Evhadüddin Kirmâni'nin kızı Fatıma ile evlenerek ona damat olmuştur. Ahî Evran kayın pederi ve şeyhi olan Kirmâni ile birlikte Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah tarafından Anadolu'ya gönderilmiştir. Anadolu'da önce Kayseri'ye yerleşmiş burada debbağlık atölyesi kurarak iş hayatına atılmıştır. Şeyhi ile birlikte Anadolu'nun çeşitli kasaba ve köylerini dolaşarak Ahîlik anlayışının yayılmasına öncülük etmiştir.²⁰ Ahî Evran devrin Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat tarafından sevilmiş ve yakınlık görmüştür. Yazdığı iki eserini (Mürşidü'l Kifâye, Yezdân Şnaht) Konya'da Sultan Alaaddin Keykubad'a sunmuş yine onun isteği ile Risâle Fî'n Nefsi'n Nâtika isimli eseri de Farsça'ya çevirmiştir.²¹ Bu dönemlerde Ahîlik örgütü bütün Anadolu coğrafyasını kaplamış, ekonomik hayata hâkim olmuştur. Ahî Evran tarafından Anadolu'da teşkilatlandırılan bu örgütün "Bacıyan-ı Rum" adı altında Anadolu genç Türk kızlarını teşkilatlandırması tarihte az rastlanan bir oluşumu sergiler. Bacıyan örgütünün Malatya'yı düşmanlara karşı savunmak üzere harekete geçmesi ve başarılı olması bu örgütün gücünü açıkça göstermektedir.²²

Anadolu'da Fütüvvet ilkelerinden aldığı ilhamla kuruluşunu gerçekleştiren Ahî Evran, Ahîlik örgütlerinin şehirlerde olduğu gibi köylerde ve uç bölgelerde de büyük nüfuz elde etmişlerini sağlamıştır. Ahîler bağımsız siyasi bir güç olmamakla beraber zaman zaman merkezi otoritenin zayıfladığı ve kargaşanın ortaya çıktığı dönemlerde siyasi ve askeri güçlerini de göstermişler bu alanda önemli fonksiyonlar da üstlenmişlerdir. Özellikle Moğol istilasını sırasında Ahî birlikleri şehirlerin yönetimine mahalli otorite olarak hâkim olmuşlardır. Ahîliğin bu özelliğinden yararlanan ve hizmet eden Anadolu Selçuklu Hükümdarı I. Alâeddin Keykubat'tır. Alâeddin Keykubat oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev tarafından öldürülmesinden sonra Tokat ve Sivas'ı ele geçiren Moğollara karşı yenik düşmüş, Ahî teşkilatına mensup grupların ise Kayseri'yi başarı ile savunarak devletin yanında yer aldıkları bilinmektedir.²³ Bu dönemde Ahî Evran II. Gıyaseddin ve onun veziri Saadetin Köpek döneminde devlet yöneticileri ile olan münasebeti azalmıştır. Devrin sultanı II. Gıyaseddin'e karşı komplo hazırlamakta olan sadrazam Saadetin Köpek tarafından kurulan bir teşkilata yardım ettiği suçlamasıyla Ahî Evran ve birçok Ahî tutuklanarak işkenceye maruz kalmışlardır. Aslında Ahîler, Ahîliği ortadan kaldırmaya çalışan hem II. Gıyaseddin'e hem Saadetin Köpek'e karşı idiler. Çünkü Saaadetin Köpek, bir Ahî dostu olan vezir Kemaleddin Kamyar'ı²⁴ da öldürmüştü.

¹⁹ Azamat Nihat, "Evhadüddîn-İ Kirmâni", *DİA* C.11 s. 518.

²⁰ Erkan Veysi, *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahîlik*, s.34, Ank. 1998.

²¹ Erkan Veysi a.g.e., s. 35.

²² Cebecioğlu Ethem, *Hacı Bayram Veli*, Ank.1998,s.2.

²³ Kazıcı Ziya, "Ahî Baba", *DİA*, C.1 s.540-541.

²⁴ Anadolu Selçuklu Devletinde kalem ve kılıç sahibi olan bir devlet adamı, Alaeddin Keykubad döneminde yaşamış hem greek felsefesini hem de Şihabüddin Sühreverdî'nin tasavvufi ve fikhî bilgilerini iyi özümsemiştir. Ahî Evran ile dosttur, Ahî Evran birkaç eserini Kemaleddin Kamyar'a ithaf etmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz.El- Evâmîrü'l Alâiye, s. 289-290.

H. Ahmet SEZİKLİ

Kayseri’de Ahîler bu direnişe öncülük etmişlerdir. Anadolu Selçuklu Devletindeki saltanat mücadelesinde İzzettin Keykavus ile Rüknettin Kılıçarslan arasındaki taht mücadelesinde II. Gıyaseddin’in ölümü üzerine yerine geçen oğlu İzzeddin Keykavus babası zamanında tutuklanan Ahî Türkmenleri ve Ahî Evran’ı serbest bıraktı. Ahî Evran bundan sonra Denizli’ye gitmiş burada bir süre kaldıktan sonra yerine talebesi ve müridi Ahî Sinan’ı bırakarak Konya’ya gelmiştir. Ahî Evran Konya’da hoş karşılanmadı. Çünkü o günlere devlet yönetimi Moğol yönetimini benimseyen Fars unsurların elindeydi. Türkmenleri devlet yönetimini ele geçirmekle suçlamaktaydılar.²⁵ Ahî Evran Konya’dan ayrılarak bir kısım Ahî ile birlikte Moğol baskısının ulaşamadığı uçlara gittiler. Oradan da Kırşehir’e yerleşti. Bütün Ahî müritleri, başlarına Ahî Evran olmak üzere Moğol istilasına ve Moğol yönetimin benimseyenlere karşı direnmişlerdir. Özellikle Moğollar Kılıçarslanı desteklemişler, Kılıçarslan tahta çıkınca da Ahî ve Türkmen ileri gelenleri tekrar katliama tabi tutulmuşlardır. Bu arada Kırşehir emirliğine Nureddin Caca (ö. 1277’den sonra) tayin edilmiş, Ahî Evran ve diğer Türkmen büyükleri bu tayine karşı çıkmışlar ve ayaklanmışlardı. Bu ayaklanmada Ahî Evran’ın hayatı son bulmuş (1262) fakat fikirleri uzun yıllar varlığını korumuştur. XIV. Yüzyılın başlarında Gülşehrî (ö.717/1317’den sonra) tarafından Ahî Evran üzerine kaleme alınan mesnevîde onun tipik bir sûfi dervişi olarak tasvir edildiği görülür. Ahî Evran’a ait olduğu tespit edilen başlıca eserlerin isimleri şunlardır: 1.Etâliu’l İman, 2.Menâhic-i Seyfî, 3.Tabsiratü’l Mübtedî ve Tezkiretü’l Müntehi, 4. Yezdan-Şinaht 5. Mürşidü’l Kifâye. 6. Âgâz u Encâm, 7. Medh-i Fakr u Zemm-i Dünya, 8. Risale-i Arş, 9. Mükâtebat Beyne Sadruddin Konevî, 10.Cihatnâme.²⁶

Âhîlik anlayışını Osmanlılar kurumsal olarak benimsemişler, sosyal hayatın vaz geçilmez bir vasıtası olarak günümüze kadar ulaştırmışlardır. Ahîler, Osmanlı’lar döneminde sadece büyük şehirlerde değil, Anadolu’nun her yerinde var olduklarını gelen geçene sahip çıktıklarını İbn-i Batuta (1304-1369) Seyahatnamesinde yazar.²⁷

Ahî Evran Nasrüddin el- Hoyi daha önce de hatırlattığımız gibi ilk tasavvufi terbiyesini Yesevî tarikatının yaygın bulunduğu Azerbaycan bölgesinde almış, daha sonra ünlü İslam âlimi müfessir ve kelamcı Fahrüddin er-Razi’nin (543/1149-606/1210) ders halkasına katılarak sürdürmüştür. Hocası mürşidi ve kayın babası Kirmani ile fütüvvet düşüncesi onun olgunlaşmasında önemli etkindir.

Bu düşünce ve değerlendirmeler pratiğe döküldüğünde iki önemli eylem karşımıza çıkmaktadır. 1. Sanatkârlık 2. Cihat mefkûresi.

Ahî Evran’a göre Ahîliğe girenler mutlaka bir sanat sahibi olmak zorundadır. Çünkü Ahî helal kazanmakla mükelleftir. Helal kazanmanın yolu ise kişinin el emeği ile geçinebileceği bir mesleğe sahip olmasıdır.

Ahî Evran’a göre Ahî olan kişi aynı zamanda cihat mefkûresine de sahip olmalıdır. Çünkü cihat Kur’an’da farz kılınmıştır.²⁸ Burada cihat kavramını Ahîler, nefisle

²⁵ Erken Veysi, *a.g.e.* s.35.

²⁶ Bayram Mikail, “Ahî Evran Kimdir”, *Türk Kültürü Dergisi* sayı 191 Ank. 1978, s.658-668; “Baba İshak Hareketinin Gerçek Sebebi ve Ahî Evran ile İlgisi” *Diyanet Dergisi* C. 18 Ank. 1979 s. 78.

²⁷ *İbni Batuta Seyahatnamesi*, (Çev. İsmet Parmaksızoğlu) İst. 1971 s.7.

²⁸ Kur’an, Tevbe,9/41/73; Nisa, 4/95-96; Enfal,8/60; Bakara 2/246

mücadele, İslam'ı tebliğ, düşmana karşı vatan müdafaasında bulunmak anlamında anlamışlardır. "Hoşunuza gitmese de savaş sizin için kaçınılmaz bir görevdir."²⁹

Ahî Evran, Anadolu'da fikirlerini Ahmet Yesevî gibi pratik uygulamalara ağırlık vererek³⁰ uygulamaya çalışmıştır. O, Ehl-i Sünnet çerçevesinde olan tasavvufi anlayışı ile Kur'an ve sünnet doğrultusunda telkinlerde bulunmuştur.

Ahîler, her zaman devletin yanında yer almışlardır. Ahîlerin sadece büyük şehirlerde değil, Anadolu'nun her yerinde var olduklarını, gelen geçene sahip çıktıklarını *İbni Batuta Seyehatnamesi'*nde belirtmektedir.³¹

Ahîlerin asıl amacı buldukları yerde üretim ve ticaret hayatındaki sosyal düzeni sağlamak, bu düzeni Kur'an'ın öğretileri doğrultusunda korumaya çalışmaktır. Ancak siyasal faaliyetlere de katılmak, devlet idaresinde adaletin, ekonomik gelişmenin ve güvenliğin zayıfladığı yerlerde idareye sahip çıkmayı da bilmişlerdir. Yalnız şunu özellikle belirtmek gerekir ki, Ahîler asla devleti ele geçirmeye çalışan bir topluluk değildir. Onlar istikrarsızlığa ve zaafa karşıdır. Bütün prensiplerini dinin asıl kaynağı olan kitap ve sünnetten alan Ahîliğin nizamnamelerine Fütüvvetnâme adı verilir. Ahîliğin esasları, ahlaki ve ticari kuralları bu kitaplarda yazılı idi. Teşkilata girecek olan kimse öncelikle bu kitaplarda yazılı olan ahlaki emir ve kurallara uymak zorunda idi.

Ahîlikte bu kuruma giriş basitten mürekkebe doğru yol alırdı. Ahîliğe giren kişi önce fetâ (yiğit, mürid) olur, sonra Ahî olur, daha sonra da şeyh olur. Şeyhlik makamına çok az kişi ulaşır.

Ahîliğin ilk basamağı olan Fetâ yani mürîd olanlarda şu özellikler aranırdı: doğruluk, temiz kalpli olmak, güvenilir olmak, takva sahibi olmak, başkalarına karşı iyilik yapmayı ilke edinmek, mertlik, utanma duygusuna sahip olmak. Bu özelliklere sahip olanlar fetâlığa kabul edilir. Bunlara sahip olmayanlar ise kuruma alınmaz, alınmış ise kurumdan ihraç edilirdi. Ahîlik kurumunun bu birinci safhasında yönetim tamamen manevi otoriteye dayanır. Fetâlar yönetimde söz sahibi değillerdi. Ancak Ahî olmanın şartlarını kazandıkları takdirde söz sahibi olabiliyorlardı. Esasında yönetimde söz sahibi olmak liyakat ve görevine bağlılıkla mümkün olurdu. Burgazi, Fütüvvetname'sinde Ahîlik yönetiminde yükselişin maneviyata dayandığını şöyle açıklar: Yiğit ve Ahî ve Şeyh üçü birdir, Yiğitlik heves etmektir, Ahîlik başlamak ve şeyh tamam olmaktır. Yiğit sakal gelmektir, Ahî sakala ak düşmektir, şeyhlik tamam pir olmaktır. Yiğitlik yola girmeye niyet etmektir, Ahîlik yola girip gitmektir ve şeyhlik menzile girmektir.³²

Fetâ'nın bütün özelliklerini taşıyan bir kişinin Ahî olabilmesi için şu şartları taşıması gerekir: Cömertlik, namazını kazaya bırakmamak, hayâ ve edep sahibi olmak, helal kazancı ilke edinmek, dünya malına değer vermemek, ilim sahibi olmak, devlet

²⁹ Kur'an, Bakara,2/216

³⁰ Ahmet Yesevî, İslam ilimlerini ve Fars dilini çok iyi bilmesine rağmen bağlılarına anlayabilecekleri bir dil ile yani Türkçe ile hitap etmeyi seçmiş, Türk Halk Edebiyatından aldığı nazım şekilleri hece vezni ve anlaşılır bir dil ile tasavvufi ve dini şiirler yazmıştır.(Çıplak, M. Şakir, Türk İslam Edebiyatı, s.41,Çorum, 2014).

³¹ İbni Batuta Seyehatnamesinden Seçmeler, (Çev. İsmet Parmaksızoğlu) İst. 1974, s. 43

³² Fütüvvetname, Yahya b. Halil b.Çoban el Burgazî (çev. A. Gölpınarlı) İ.Ü.İ.F. Mecmuası, İst. 1954 s. 54

H. Ahmet SEZİKLİ

adamlarının kapısına gitmemek. Ahî'nin gönül kapısı eli ve sofrası açık olmalı, dli gözü ve şalvarı kapalı olmalıdır.

Şu davranışlar ise kişiyi Ahîlikten düşürür: İçki içmek, zina etmek, gammazlık, münafıklık, kibir, haset, kin, yalancılık, sözünde durmamak, hıyaneti namahreme bakmak ayıp arama, gıybette bulunma, bühtan, hırsızlık, haram yemek³³

AHİLİĞE HER MESLEK SAHİBİ ALINIR MI?

Ahîliğe kâfirler, münâfıklar, müneccimler, tellaklar, kasaplar, cerrahlar, avcılar, muhtekirler (Karaborsacılar), alınmazlardı. Ayrıca sözünde durmayanlar, kem gözlüler, ayıp arayanlar cimriler, gıybet edenler, bühtanda bulunanlar da Ahîlik kurumuna alınmazlardı.

AHİLİKTE SİSTEM

Ahîliğe ilk giren feta yani çırak veya mürid, Ahîsinin yani ustasının sözlerine itiraz etmez, uygunsuz davranışlarda bulunmaz, ondan hem utanır hem çekinir. Aynı zamanda Ahîsini çok sever, işine dört elle sarılır. Ahî ise fetasına âdap ve erkân öğretir. Ona dini bilgiler verir. Sanatının bütün inceliklerini anlatır. Ahî yanına aldığı fetasını yani usta yanına aldığı çırağını hem maddi hem de manevi bakımdan karanlıktan aydınlığa çıkaracak bilgileri edinmesini sağlar. Ahîler de bir şeyhe bağlı olurlar ki bu kişiye Ahî Şeyhi denir. Ahî Şeyhi Ahî birliklerinin şeyhi durumundadır. Bir mürebbi, mübelliğ, muallim görevini ifa eder, Ahîliğin gerektirdiği bütün özelliklere sahiptir.³⁴

XIII. ve XIV. yüz yıllarda Anadolu'da yerleşen bütün sosyal gurupların görevi yerleştikleri bölgeleri İslamlaştırmaktı. Ahîliğin gayelerinden birisi bu idi. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında çok önemli rol oynayan Ahîlik, cihat ülküsüne de sahip olduğu için askeri bilgi ve niteliklerle de donanımlı idiler. Devlet adamları ve Bey'ler fetihlerle meşgul olurken Ahîler içeride emniyet ve asayiş sağlıyorlardı. İsmail Hakkı Uzunçarşılı bunların askeri eğitime de tabi tutulduklarını yazar.³⁵ Ahîler bazen devlet otoritesinin zayıfladığı zamanlarda siyasi faaliyetlerde de etkin rol oynamışlardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasındaki yönetim kademelerinde hep Ahîler görevlendirilmiştir. 1361 yıllarında Ankara ve havalisinin idaresinin Ahî teşkilatlarının elinde bulunduğu bilinmektedir.³⁶ Ahîler cihat mefkûresine sahip olduklarından devamlı gazâ yapılan uç bölgelerine yönelmişler yerleşkelerini buralarda sürdürmüşlerdir. O dönemin istikrarsızlığı, Anadolu Selçuklu devletinin yönetim zayıflığı ve Moğol baskısı bu durumu zaruri kılmaktaydı. Derviş gaziler, Ahîler ve Alperenler Türk gücünün İslam'la birleşmesi ve kaynaşması sonucu Türkün "Gökyüzünü çadır yapma mefkûresi", İslâm'ın yeryüzünü secde gâh yapma ve ezan sesiyle hâkim olma"³⁷ anlayışı doğrultusunda hareket etmekteydiler.³⁸

Ahîliğin en önemli fonksiyonu yardımlaşma ve sosyal dayanışma yönüdür. Bu husus Kur'an'daki "İnsanların iyilik üzerine yardımlaşmaları ve kötülü üzerine

³³ Erken Veysi a.g.e. s. 45-46

³⁴ Erken, Veysi, a.g.e. s. 47-49

³⁵ Uzunçarşılı, İ.H., *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, Ank. 1967, s. 204.

³⁶ Danışmend, İ.H., *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İst. 1971 C.I s. 39.

³⁷ *Buhari*, Salât, 56.

³⁸ Kara, Mustafa, *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler*, İst. 1977, s.105

yardımlaşmamaları"³⁹ ilkesine uygunluk gösterir. Ahîler devletin hiçbir tesiri olmadan şehir esnafı ve halkı kendi kendisini idare ediyor, en küçük bir suiistimal, yolsuzluk, kanunlara ve törelere aykırı hareketlere izin verilmiyorlardı.⁴⁰

Ahîlikte yükselme yani yönetime gelme kemâle ermekle mümkündür. Yönetim kademelerini işgal edenler arasında mânevî farktan başka bir ayrıcalık yoktur. Şeyh esnaf teşkilatında tam bir otoriteye sahipti. Esnaf kendi aralarında büyük ve bilgili olanlardan şeyh seçerlerdi şeyhliğe seçilecek kişinin mutlaka dindar olmasına özen gösterilir dinî anlamda kusurları olanlar asla seçilmezdi. Şeyh, Yiğitbaşı ve esnaf heyetlerinin halledemediği meseleleri halleder, esnaf ve hükümet arasında temsilcilik yapar, hükümete karşı esnafın haklarını korurdu.

AHÎLİKTE ESNAF KURULLARI:

1. Büyük Kurul: Bu kurul, her ayın son Cuma günü toplanır bir ay içinde ortaya çıkan ve Ahîleri ilgilendiren konuları görüşürdü.

2. Ziyafet Toplantısı: senede bir defa icra edilen bu toplantı, şehir dışında bir mesire yerinde yapılırdı. Memleketin her tarafında bulunan esnaf ve sanatkârların bir araya gelmesini sağlardı. Toplantı sabah namazından sonra başlar. Geleneksel yemek olarak kuşluk vaktinde ciğer ve kebab ikram edilirdi. Akşam vaktinde ise düğün çorbası, nohutlu et, pirinç pilavı, un helvası yenirdi. Bu toplantıda idare heyeti başkanı mesleki nasihatlarla bulunurdu.

3. Yıllık Toplantı: Bu toplantı da ziyafet toplantısı gibi senede bir yapılır ve üç gün sürerdi. Bu toplantıya bütün esnaf teşkilatları, şehrin âlimleri, kadı, mahallelerin ihtiyar heyeti, köy imamları muhtar ve azalar katılırdı. Yine esnafın çeşitli mesleki sorunları ele alınarak görüşülür karara bağlanırdı

ESNAF TEŞKİLATLARININ BÜTÇESİ:

Ahî teşkilatlarında yönetimin sağlıklı yürütülebilmesi için bir bütçe oluşturulmuştur ki bu bütçenin oluşturduğu kuruma "ESNAF SANDIĞI" adı verilmiştir. Başta esnaf birliklerinin ve zaviyelerin masrafları olmak üzere misâfir (âyende, raveyende) olarak gelen gidenlerin, hizmet için yapılan harcamaların tamamı bu sandıktan karşılanırdı. Sandıkta bulunan bölümler şöyle tasnif edilmiştir:

1. Atlas Kese: Senetler ve kıymetli evrakların saklandığı bölümdür.
2. Yeşil Kese: Esnafa ait mülk ve vakıfların tapu senetlerinin saklandığı bölüm.
3. Örme Kese: Belirli bir miktar yedek akçenin muhafaza edildiği bölüm.
4. Kırmızı Kese: İşletmeye verilen paranın senetlerinin bulunduğu bölüm.
5. Beyaz Kese: Her türlü gider belgeleriyle cari yıl hesaplarının bulunduğu bölüm.
6. Siyah Kese: Vadesinde tahsil edilemeyen alacaklar ile tahsili imkansız hale gelmiş senetlerin saklandığı bölüm.

³⁹ Kur'an, Maide suresi 5/3.

⁴⁰ Turan Osman, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi*, İst. 1963 C:II s. 21.

TEŞKİLAT ÜYELERİNİN CEZALANDIRILMASI:

Ahîlik teşkilatında işlenen suçların cinsine ve ağırlığına göre esnaf yönetim kurulu tarafından ya da kadılar tarafından tespit edilen suçların cezalarını Yiğitbaşı (Çavuş) uygulardı bazen bu suçların değerlendirilmesi Sadrazama kadar gidebilirdi. Suçun çeşidine göre şu cezaların uygulandığı görülmüştür.

1. Geçici olarak meslekten çıkarma
2. Sanattan tamamen uzaklaştırma dayak cezası
3. Para cezası
4. Yolsu (Medeni münasebetlerin kesilmesi) Cezası
5. Uyarma ve nasihat
6. Hapis Cezası
7. Malların müsadere edilmesi cezası.⁴¹

AHİLİKTE EĞİTİM VE ÖĞRETİM MEKÂNLARI:

Zaviyeler: şehir köy kasaba hatta dağ başlarında kurulmuşlardır. Bunların kuruluşu orduların gelişinden önce gerçekleşir ve askeri harekâtlara lojistik destek sağlardı. Zaviyeler, eğitim ve öğretim kurumu olarak tefriş edilir, sohbetler ve tedrisat oturarak yapılırdı. Zaviyeler genellikle insanı imrendirecek şekilde güzel halılar, avizeler bakırdan yapılmış şamdanlarla donatılırdı. Ahî zaviyeleri verdikleri bilgi, sema ve musiki ile gönülleri fethetmiş, mimarisi, adap erkân kıyafet ve dekorasyonu ile geniş ölçüde fikir, irfan ve medeniyete merkezlik yapmış birer eğitim ve öğretim çevreleridir. A. Gölpınarlı, zaviyelerin durumu hakkında Nâsîrî'den şu alıntıyı yapar; *Topluluğun yüz tuttukları, ashap zümresinin kandille, mumla toplandıkları yerin adına "âitâne" demişler, eşiğini de göğe kadar yükseltmişlerdir. O yerin dört tarafı açık olması, Ka'be gibi iyi, pek güzel bulunması gerekir. Havuzu da olur, oradan ibrik ve testi doldurulursa pek âlâdır. Ay ve güneş gibi aydın olması için bütün duvarların beyaz olması lazımdır. Oraya kili ya da yün keçe döşenmeli, kapısına perde takılmamalıdır. Çünkü bu ululuk alâmetidir, onun kapısına yaraşmaz.*⁴²

İş Yerleri: Mesleki eğitim çevreleri ve çarşılardır. Bu yerler ferdin mesleki yönden yetişmesi için gerekli bütün özellikler düşünülerek hazırlanmış yerlerdi. İş başı eğitiminin her meslek veya sanat koluna ait olan kısmı işin özelliğine göre kalfalar, ustalar ya da ustalar meclisi tarafından verilmiştir. Eğitimin bu safhasının gerçekleştirilmesi bedestenlerde, kapalı çarşılarda bedestenvâri dükkânlarda gerçekleştiriliyordu. Bedestenler mesleki becerilerin kazanıldığı yerler olduğu kadar, kişilerin sosyalleşmesine de katkılar sağlıyordu. İş yerleri, sabah, öğle ve akşam zamana uymayı, çalışmayı teşvik, üretimi artırma, kaliteli üretim teknikleri ve hatta yetişkin eğitimi sağlama özelliklerine sahip yerlerdi.

⁴¹ Yaman, Abdullah, "Osmanlı Toplumunda Ticaret ve Zanaat Organizasyonu", *Gerçek Dergisi*, C.II. s. 21, İst. 1969.

⁴² Gölpınarlı, Abdülbaki, "İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.I s.339, İst. 1950.

Bütün bunlara bakılarak Ahîlik her hangi bir esnaf teşkilatı gibi görünse de bu teşkilata dayanarak İslam'ın idealize ettiği, başkasını kendi nefesine tercih eden, korkusuz, sabırlı, kendini Allah yoluna sıdk ile adayan, her türlü gösteriş ve menfaat duygusundan uzak sadece Allah rızasını gözetken engin hoşgörüsü sahibi, dürüst ve cömert insanı var kılabilmek için çalışan ve görüşlerini bu teşkilat vasıtasıyla yayan bir tasavvuf okuludur. Bu özelliğinden dolayı tarihinin hiçbir döneminde Ahî zaviye ve ocaklarına bir meskenet yuvası olarak bakılmamıştır. Aksine gündüzleri iş yerlerinde meslek erbabı olarak çalışmalarını sürdüren Ahîler, akşamları da dini, tasavvufi ve ahlaki eğitimin yanı sıra askeri talim ve terbiye de görüyor, gerektiğinde savaflara katılıp yiğitliklerini sergiliyorlardı.⁴³ Ahîlikte üst konumundaki fert alt konumdaki ferdin yetişmesinde bir vasıta ve eğitici durumundadır. Ahî, fetânın şeyh Ahî'nin yetişmesinde ve kemâle ulaşmasında aracıdır. Aynı özellik zaviyenin dışında yani iş yerlerinde de geçerlidir. İş yerlerinde de usta kalfa, çırak, yamak münasebetlerinin işleyişi zaviyedeki gibidir.⁴⁴

Ahî birlikleri Kur'an ve sünnetten hareketle mensuplarına benimsetmek istedikleri başlıca ahlak ve görgü kuralları şunlardır: İyi huylu olmak, işinde, hayatında kin haset ve gıybetten kaçınmak, ahînde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak, şefkatli, merhametli, adaletli faziletli, iffetli ve dürüst olmak, cömert, ikram ve kerem sahibi olmak, küçüklere karşı sevgi büyüklere karşı edepli ve saygılı olmak, alçak gönüllü olmak kibirden gururdan sakınmak, ayıp ve kusurları örtmesini bilmek ve affedici olmak, hataları yüze vurmamak, dost ve arkadaşlara tatlı sözlü, samimi ve güler yüzlü davranmak. Gelmeyene gitmek, dost ve akrabayı ziyaret etmek. Herkese iyilik yapmak yapığı iyiliğı başa kakmamak. Hakka, hukuka ve hakkaniyete riayet etmek. Daima iyi komşulukta bulunmak. İyilerle dost olup kötülerden uzak durmak. Zenginlere ve devlet adamlarına zenginliklerinden ve mevkilerinden dolayı itibardan kaçınmak. Allah için sevmek, Allah için nefret etmek. Açıkta ve gizlide Allah'ın yasaklarına uymak. Kötü söz ve hareketlerden sakınmak. Sabırlı olmak, düşmana düşmanın silahıyla mukabele etmek. İnanç ve ibadetinde ihlaslı olmak. Dünyevi şeylerle övünüp böbürlenmemek, yaptığı her işte Hakk'ın rızasını gözetmek. Âlimlerle dost olup onlara danışmak. Örf âdet ve törelere uymak, sır tutmak, sırları açığa vurmamak. Kanaatkâr ve şükredici olmak, feragat ve fedakârlığı nefsinde yapmak. Müşteriyi aldatmamak, malı överek yalan söylememek, hileli ölçüp tartmamak.⁴⁵

SONUÇ

Türk milletinin asırlar boyu cihan hâkimiyetini kurmasını sağlayan ve devam ettiren en önemli dinamikler sahip olduğu sosyal birliklerdir ki, bu dinamiklerin başında Ahîlik gelmektedir. X. ve XI. Asırdan itibaren Türkiye coğrafyalarında çok geniş bir alanda yaygınlaşan tasavvufi bir akım halinde yayılmış, kendi coğrafyasındaki ve başka coğrafyalardaki tasavvuf akımlarından etkilenmiş onları etkilemiş ancak işlevini geniş halk kitlelerinin çalışma hayatını örgütleyerek sürdürmüştür. Ahîlik gerçekleştirdiği eğitimle bir davranış bir yaşayış biçimi ortaya koymuş, güçlü olmanın eğitilmiş insan

⁴³ Fıçlalı, Etem Ruhi, *Türkiye'de Alevilik, Bektaşılık*, s. 114-115, Ank. 1991.

⁴⁴ Uslu, Mustafa, "Ahî Birlikleri ve loncalar", *Millî Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı.14, s. 42 Ank. 1967.

⁴⁵ Yaşar, Çalışkan, M. Lütfi İkiz, *Kültür Sanat ve Medeniyetimizde Ahîlik*, s.21-23, Ank. 1993.

H. Ahmet SEZİKLİ

gücü ile var olduğunu maddi zenginliğin, manevi zenginliklerin elde edilmesi ile insanı mutlu kılacağını göstermiştir.

KAYNAKÇA

Aclûnî, *Keşfü'l Hafâ*, Beyrut 1988.

Algar, Hamid, *DİA*, "Şed", C.38,

Azamat Nihat, "Evhadüddîn-İ Kirmânî", *DİA* C.11.

Bayram Mikail, "Ahî Evran'ın Öldürülmesi ve Ölüm Tarihinin Tesbiti" İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Enstitüsü *Dergisi Sayı 12*, İstanbul 1982.

- "Ahî Evran Kimdir", *Türk Kültürü Dergisi* sayı 191 Ank. 1978.

- "Baba İshak Hareketinin Gerçek Sebebi ve Ahî Evran ile İlgisi" *Diyanet Dergisi* C. 18 Ankara 1979.

Buhari, Salât.

Cebecioğlu Ethem, *Hacı Bayram Veli*, Ankara 1998.

Çalışkan Yaşar, İkiz M. Lütfi, *Kültür Sanat ve Medeniyetimizde Ahîlik*, Ankara 1993.

Çelebioğlu Âmil, *Muhammediye*, C.II. MEB. Yay. İstanbul 1996.

Çıplak, M. Şakir, *Türk İslam Edebiyatı*, Çorum 2014.

Danişmend İ.H. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971.

Erkan Veysi, *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahîlik*, Ankara 1998.

Fığlalı, Etem Ruhi, *Türkiye'de Alevilik, Bektaşilik*, Ankara. 1991.

Gölpınarlı, A. Baki, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, İ.Ü. İktisat Fak.

Mecmuası sayı 11, İstanbul 1950.

Feridüddin Attar, *Tezkiretü'l Eoliya*, (Çev. S. Uludağ) İstanbul 1984.

İbni Batuta Seyahatnamesi, (Çev. İsmet Parmaksızoğlu) İstanbul 1971.

İbni Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, (Çev. İsmet Parmaksızoğlu) İstanbul 1974.

Safer Baba, *Istilahat-ı Sofiyye fi Vatani'l Asliyye Tasavvuf Terimleri*, İstanbul 1998.

Sivaslı, Abdullah: <http://yenidunya.derdisi.com/> fütüvvet ve Ahîlik Anlayışı

Sülemi, "Tasavvufta Fütüvvet" (Çev. Süleyman Ateş, Ankara 1977).

Süyûtî, *Câmi'u'l Ehâdis*,

Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı*, C.I, s. 555, İstanbul 1997.

Kara, Mustafa, *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler*, İstanbul 1977.

Kazıcı Ziya, "Ahî Baba", *DİA*, C.1

Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi, Mekke Devri*, İstanbul 1981.

Ocak Ahmet Yaşar, "Fütüvvet", *DİA*. C.XIII. Ankara, 1996.

Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, İstanbul 1996.

Turan Osman, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi*, İstanbul 1963 C:II s. 21.

Uludağ, Süleyman, "Fütüvvet", *DİA*. C.III.

Ahîlik Kurumunun Kur'an ve Sünnetteki Temelleri

Uslu, Mustafa, "Ahî Birlikleri ve loncalar", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı.14, Ankara 1967.

Uzunçarşılı, İ.H., *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1967.

Yahya b. Halil b.Çoban el Burgazî, *Fütüvvetname*, (çev. A. Gölpınarlı) *İ.Ü.İ.F. Mecmuası*, İstanbul 1954.

Yaman Abdullah, "Osmanlı Toplumunda Ticaret ve Zanaat Organizasyonu", *Gerçek Dergisi*, İstanbul 1969.